

Konstantin Dimitrievich Ushinskiyning pedagogik g'oyalari

Madinabonu Shuxratbek-qizi Sotvoldiyeva

Ilmiy maslahatchi: M.Mirzakarimova

Andijon davlat chet tillari instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogika tarixida o'zining ilmiy salohiyati va g'oyalari orqali chuqur iz qoldirgan Konstantin Dmitrievich Ushinskiyning pedagogik g'oyalari va pedagogika sohasida tutgan o'rni tog'rida bayon qilinadi.

Kalit so'zlar: pedagogika, xalqchilik, antropologiya, ona tili, o'qituvchi mahorati, ta'lim islohotlari

Pedagogical ideas of Konstantin Dimitrievich Ushinsky

Madinabonu Shukhratbek-kyzi Sotvoldiyeva

Scientific advisor: M.Mirzakarimova

Andijan State Institute of Foreign Languages

Abstract: This article discusses Dmitrievich Ushinskiy, who left a profound impact on the history of education through his scientific potential and visionary concepts, as well as his scientific role in the field of pedagogy.

Keywords: pedagogy, nationality, anthropology, mother tongue teacher's mastery, educational reforms

Bugungi kunda jahon ta'lim tizimi shiddatli o'zgarishlar va raqamli texnologiyalar asriga qadam qo'ydi. Biroq, texnologiyalar qanchalik rivojlanmasin, ta'limning mazmuni va tarbiyaning ma'naviy asosi masalasi hamon kun tartibidagi eng dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. O'zbekiston Respublikasida Uchinchi Renessans poydevorini yaratish maqsad qilingan bir davrda, milliy o'zlikni anglagan va jahon andozalariga mos bilimli avlodni tarbiyalash ustuvor vazifa hisoblanadi.

Aynan mana shu nuqtada biz pedagogika fanining "otasi" deb tan olingan Konstantin Dmitrievich Ushinskiyning boy ilmiy merosiga murojaat qilishimiz tabiiy hol. Ushinskiyning g'oyalari shunchaki tarixiy faktlar emas, balki bugungi kunning murakkab pedagogik savollariga javob bera oladigan tirik metodologiya -dir. Uning qarashlarini o'rganish bizga zamonaviy ta'limni quruq texnik jarayondan inson qalbini tarbiyalovchi haqiqiy san'at darajasiga ko'tarish imkonini beradi. Mazkur ishda klassik g'oyalarni bugungi islohotlar bilan qiyosiy o'rganishni maqsad qildik.

Konstantin Dimitrievich Ushinskiy - pedagogika fanining metodologik asoschisi

Ushinskiygacha bo'lgan davrda pedagogika ko'p hollarda tajribaviy xarakterga ega edi. U birinchi bo'lib pedagogikani "Inson haqidagi barcha fanlarning natijasi" deb atadi. Uning fikricha, tarbiya jarayoni samarali bo'lishi uchun u psixologiya, fiziologiya va mantiq fanlariga tayanishi shart.

Ushinskiy o'z faoliyati davomida ayniqsa Gatchina va Smolniiy institutlarida ta'lim tizimini tubdan isloh qildi va dars jarayonlariga tabiatshunoslik va aniq fanlarni olib kirdi. Bundan kelib chiqadiki, u pedagogikani shunchaki o'qitish usuli emas, balki jiddiy ilmiy tizim sifatida shakllantirdi. U pedagog kadrlar tayyorlash masalasiga ham alohida urg'u berib, muallimning ilmiy saviyasi uning dars berish mahorati bilan uyg'un bo'lishi kerakligini isbotladi.

Xalqchilik g'oyasi va milliy tarbiya

Ushinskiy pedagogik tizimining o'zagini "Xalqchilik" tamoyilini tashkil etadi. Uning fikricha, har bir xalqning o'ziga xos tarbiya tizimi bo'lishi kerak va u boshqa xalqlarga ko'r-ko'rona ko'chirilishi mumkin emas. Shuningdek Ushinskiy ona tilini xalqning eng buyuk murabbiysi deb bilgan. U tildan shunchaki muloqot vositasi sifatida emas, balki xalqning butun borlig'i va ma'naviyati sifatida foydalanishni taklif etadi. Uning "Ona tili" (Rodnoye slovo) darsligi bolaning tafakkuri va nutqini milliy qadriyatlar asosida shakllantirishga xizmat qilgan.

Milliy tarbiya: Tarbiya millatning tarixiy tajribasiga asoslangandagina u mustahkam va samarali bo'ladi. Menimcha, Ushinskiyning bu g'oyasi bizning hozirgi milliy ma'naviyatimizni yuksaltirishga qaratilgan harakatlarimiz bilan juda hamohangdir.

Ushinskiyning eng mashhur g'oyasi - bu insonni har tomonlama o'rganishdir. Uning "Inson tarbiya predmeti sifatida" nomli fundamental asari pedagogik antropologiyaning manifesti hisoblanadi.

Olim dars jarayonida diqqat, xotira va irodaning ahamiyatini psixologik jihatdan ochib bergan. Masalan, u diqqatni "ongning tashqi dunyoga ochilgan yagona eshigi" deb ta'riflagan. Agar o'quvchining diqqatini jalb qila olmasak, u eshik yopiq qoladi va bilimlar ichkariga kirmaydi. Shuningdek, u darsda ko'rgazmalilik ya'ni naglyadnost tamoyilini olg'a surib, "bola so'zlar bilan emas, balki obrazlar bilan o'ylaydi" degan xulosaga keldi. Bu g'oya bugungi zamonaviy multimedia darsliklarining poydevori desak adashmaymiz.

O'zbekistonda so'ngi 5 yillik ta'lim islohotlari tahlili (2020-2026)

So'nggi yillarda O'zbekiston ta'lim tizimida yuz bergan o'zgarishlarni Ushinskiy qarashlari bilan solishtirganda bir qancha o'xshashliklarni ko'rishimiz mumkin.

Pedagog maqomi: 2024-yilda qabul qilingan "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi Qonun Ushinskiyning "O'qituvchi - darsning joni" degan g'oyasining

zamonaviy ko‘rinishi bo‘lib unda o‘qituvchining huquqlari va jamiyatdagi nufuzi qonun bilan himoya qilindi.

Darsliklar transformatsiyasi: Yangi “Milliy o‘quv dasturi” asosida yaratilgan darsliklar quruq yodlashdan voz kechib, bolaning mantiqiy fikrlashiga ya‘ni Ushinskiy uslubida yo‘naltirildi.

Kasbga yo‘naltirish: Maktablarda ixtisoslashtirilgan kasb-hunar markazlarining tashkil etilishi Ushinskiyning “Mehnatning tarbiyaviy ahamiyati” haqidagi ta‘limotini amaliyotga tatbiq etishdir.

Xulosa qilib aytganda, Ushinskiyning pedagogik merosini tadqiq qilish jarayonida shunga amin bo‘ldimki, haqiqiy fan vaqt va chegaralarni bilmaydi. Olim tomonidan qariyb bir yarim asr avval ilgari surilgan g‘oyalar bugun biz intilayotgan sifatli ta‘lim va komil inson tarbiyasi uchun poydevor vazifasini o‘tamoqda. Mazkur mustaqil ish davomida o‘rganilgan tahlillar asosida quyidagi yakuniy xulosalarga keladigan bo‘lsak. Birinchidan, Ushinskiyning “Xalqchilik” g‘oyasi bugungi globallashtirish sharoitida milliy o‘zlikni saqlab qolishning yagona yo‘lidir. Ta‘lim tizimi qanchalik zamonaviylashmasin, u o‘z milliy ildizlaridan, ona tili va xalq an‘analaridan uzilib qolsa, kutilgan natijani bermaydi. O‘zbekiston ta‘lim tizimidagi islohotlar ham aynan shu milliy zaminga qurilayotgani quvonarli holdir. Ikkinchidan, “Pedagogik antropologiya” tamoyili o‘qituvchidan o‘quvchi shaxsiga shunchaki “bilim obyekti” deb emas, balki murakkab ruhiy va jismoniy dunyoga ega bo‘lgan “subyekt” sifatida qarashni talab etadi. Bolaning diqqati, xotirasi va yosh xususiyatlarini bilmasdan turib dars o‘tish - bu qorong‘uda yo‘l izlash bilan barobardir. Uchinchidan, o‘qituvchi shaxsi masalasi har qanday ta‘lim islohotining markazida turishi lozim. Ushinskiy ta‘kidlaganidek, o‘qituvchi o‘z ustida ishlashdan to‘xtagan kuni uning kasbiy mahorati ham zavolga yuz tutadi. Shuning uchun ham yurtimizda pedagoglar maqomini huquqiy jihatdan mustahkamlashga qaratilgan harakatlar Ushinskiy orzu qilgan adolatli ta‘lim muhitini yaratishda muhim qadamdir.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi amaliy tavsiyalarni taqdim qilishim mumkin.

Metodik tavsiya: Umumta‘lim maktablarida dars o‘tish jarayonida “ko‘rgazmalilik” tamoyilini zamonaviy AKT vositalari bilan uyg‘unlashtirish lozim. Bu bolalarning obrazli tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi.

Ma‘naviy-ma‘rifiy tavsiya: Ona tili va adabiyot darslarida Ushinskiy metodikasidan foydalanib, matnlarni shunchaki tahlil qilish emas, balki ulardagi milliy ruhni o‘quvchi qalbiga singdirishga urg‘u berish kerak.

Kasbiy tavsiya: Bo‘lajak pedagoglar uchun K.D.Ushinskiyning “Inson tarbiya predmeti sifatida” asari asosida maxsus “Pedagogik psixofiziologiya” kurslarini joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Tashkiliy tavsiya: Maktab kutubxonalarida klassik pedagoglarning, xususan, Ushinskiyning darslik yaratish san'ati haqidagi asarlari fondini boyitish va yosh o'qituvchilarni ushbu manbalar bilan tanishtirib borish lozim.

Xulosa qilib aytganda, K.D.Ushinskiy g'oyalari - bu shunchaki o'tmish xotirasi emas, balki kelajak ta'limining yo'lchi yulduzidir. Uning "Tarbiyaning maqsadi - insonni baxtli qilish" degan g'oyasi bizning bugungi ta'limiy intilishlarimizning ham asosiy mezonini bo'lib qolishi shart.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ushinskiy K.D. Tanlangan pedagogik asarlar. – T.: O'qituvchi, 1959.
2. Madaminjonovna, M. M. METHODOLOGY OF EDUCATIONAL TEACHING OF GENERAL SCIENCES.
3. Muhammaddilyor Diyorbek O'G'Li Uzoqjonov, & Maxliyoxon Madaminjonovna Mirzakarimova (2025). Atrof-muhitni asrash va ekologik barqarorlikni ta'minlash muammolari. Science and Education, 6 (12), 17-21.
4. Mirzakarimova, M. (2025). O 'QUVCHILARDA TADBIRKORLIK TUSHUNCHALARINI RIVOJLANTIRISHNING DIAGNOSTIK TAHLILI. Scientific journal of the Fergana State University, (4), 1-1.
5. Mirzakarimova, M. (2025). Didactic Effectiveness of Teaching General Sciences with an Entrepreneurial Orientation. Journal of Institutional Research South East Asia, 23(3).
6. Uzoqjonov, M. D. O. G. L., & Mirzakarimova, M. M. (2025). Zamonaviy texnologiyalarning atrof-muhitga ta'siri. Science and Education, 6(11), 281-284.
7. El-Atrash, A., Zaki, S., Tousson, E., & Negm, M. (2022). Copper oxide nanoparticles induced liver and kidney toxicity in rat. Asian Journal of Biochemistry, Genetics and Molecular Biology, 12(4), 154-160.
8. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonov, M. D. O. G. L. (2025). Zamonaviy axborot texnologiyalariga o'tishda axborot xavfsizligi. Science and Education, 6(10), 89-93.
9. МИРЗАКАРИМОВА, М. М. (2022). ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРНИ ТАДБИРКОРЛИККА ЙУНАЛТИРИБ У^ ИТИШНИНГ ДИДАКТИК АСОСЛАРИ.
10. Madaminjonovna, M., & Uzoqjonov, M. (2025). The possibilities of solving environmental problems through technology. Academic Journal of Science, Technology and Education, 1(7), 11-15.
11. Uzoqjonov, M., & Mirzakarimova, M. (2025). The role and significance of artificial intelligence in modern society. Technical Science Integrated Research, 1(6), 8-10.

12. Mirzakarimova, M., & Uzoqjonov, M. (2025). Information security in information-communication technologies. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(6), 8-11.
13. Умнов, Д. Г., Кариёв, А. Д., Тешабоев, А. Ю., & Мирзакаримова, М. М. (2024). Формирование финансовой грамотности и культуры потребления у старших дошкольников. *Перспективы науки и образования*, (6 (72)), 420-436.
14. MADAMINJONOVNA, M. X. T. T. Y. (2022). NALTIRIB O'QITISHNING DIDAKTIK ASOSLARI. *Nova. Pub*, 1-128.
15. Madaminjonovna, M. M. (2024). ECOLOGICAL-VALEOLOGICAL CULTURE IN THE" MAN-NATURE-SOCIETY" SYSTEM. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2(5), 51-55.
16. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2024). Pedagogik mahoratning shakllanishi va rivojlanishi. *Science and Education*, 5(3), 264-269.
17. Mirzakarimova, M. M. (2024). O'qituvchining muomala madaniyati. *Science and Education*, 5(4), 278-282.
18. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2024). "Avesto" va pedagogik fikrlar rivoji. *Science and Education*, 5(2), 224-228.
19. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2023). Scientific and pedagogical activity of Imam al-Bukhari. *Science and Education*, 4(12), 321-324.
20. Mirzakarimova, M. M., & Uzoqjonova, M. D. Q. (2023). O'zbekistonda chiqindilarni qayta ishlash muammolarini o'rganish va bartaraf qilish. *Science and Education*, 4(11), 78-83.
21. Mirzakarimova, M. (2023). CLIL TEXNOLOGIYALARI VOSITASIDA O'QUVCHILARNING TADBIRKORLIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION METOD VA VOSITALAR. *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi*, (6), 410-415.
22. Мирзакаримова, М. М. (2020). Умумтаълим фанларини тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш тизими. *Science and Education*, 1(4), 97-103.
23. Мирзакаримова, М. М. (2020). ESSENTIAL COMPOSITION OF ENTREPRENEURSHIP FUNCTIONAL LITERACY. *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND TECHNICAL JOURNAL" INNOVATION TECHNICAL AND TECHNOLOGY*, 1(1), 63-65.
24. Mirzakarimova, M. M. (2022). The Necessity to Develop Students' Entrepreneurial Skills in English Classes. *Telematique.-2022.-S*, 7128-7131.
25. Мирзакаримова, М. М. (2020). Замонавий шароитларда умумтаълим фанларини тадбиркорликка йўналтириб ўқитиш тизими. *Science and Education*, 1(4), 216-222.
26. Mirzakarimova, M. (2023). EFFECTIVENESS OF STUDENTS'ENTREPRENEURIAL SKILLS DEVELOPMENT THROUGH CLIL

TECHNOLOGIES. Академические исследования в современной науке, 2(8), 92-94.

27. Madaminjonovna, M. M. (2023). Innovative Methods and Tools for Developing Students' Entrepreneurial Skills Using CLIL Technologies. *International Journal of Human Computing Studies*, 5(3), 15-17.